

Рецензия

от проф. д-р Тотко Стоянов

член на научното жури за оценка на качествата на дисертационния труд на **Ева Николова Тонкова**, докторант редовно обучение към Катедра Археология, Исторически факултет на Софийски Университет „Св. Кл. Охридски“ на тема: **„Керамика с украса в стил “West Slope” от територията на България“**, представен за присъждане на **образователна и научна степен “Доктор”**

Предложената за защита дисертация е актуална като тема и дисертабилна като възможности, които предлага наличният археологически материал. През последните десетилетия количеството на импортната керамика и в частност, изпълнена в стил “West Slope” от Тракия, нарастна не само значително количествено, но и в качествено отношение – представителни групи и екземпляри бяха открити в некрополи, селища и ритуални контексти, които в една част от случаите бяха документирани и публикувани на добро ниво. Налице са цялостни и обзорни студии и монографични публикации. Съвременното състояние на проучванията в световната специализирана научна литература по проблематиката в последните десетилетия позволява и обуславя възможности за много високо ниво на подобно изследване.

Представен е един впечатляващ по обем и съдържание научен труд (общо 478 страници: текст 457 с. и приложения 20 с. – 15 табла с фото- и графични илюстрации на форми, декоративни мотиви и детайли, обвързани органично с основния текст, и 5 карти, изпълнени технически на много високо ниво.

Преди анализа и оценката на труда в неговите части, и като цяло, бих искал да подчертая, че докторантът се е съобразил с много от направените при предварителното обсъждане критични бележки и препоръки. Направени са някои структурни промени и дисертацията, е придобила още по-качествени измерения.

С помощта на научния ръководител е изградена подходяща и, бих подчертал, оригинална структура на труда, която обуславя успешно изпълнение на поставените цели и задачи.

В уводната глава са представени стегнато, но ясно, обичайните за дисертационни изследвания въвеждащи бележки - *Предмета на изследване, Актуалност и научна значимост на проблема*, изследван в тезата, пространствения и хронологическия обхват на тезата, *Целите и задачите, Методите на изследване и Изворовата база*. Бих подчертал адекватната аргументация за избрания географски обхват на изследването и прецизно разграничени и подредени компоненти на целите и задачите. Последният параграф, *Изследвания в световната историография и в българските научни публикации* (малко тромаво като формулировка), е необходимият преход към анализа и интерпретацията на археологическия материал, на базата на съвременните достижения на български и чужди специалисти в тази подобласт на керамологията. Представеният текст е стегнат, балансиран и извява добре в исторически и проблемен план развитието и състоянието на изследванията в областта на керамиката в стил *West Slope* в световната и българската специализирана литература.

Част I. “West Slope” керамика от България. Формално-типологическо изследване (334 с.), се явява ядрото на дисертационният труд. Този обемист текст, съчетаващ анализ и интерпретация на археологическия изворов материал с каталожно представяне на селектираните 414 примера на основни, подформи и варианти форми, е респектиращ в своята комплексност и съдържателен обхват. Тук са демонстрирани в най-пълна степен ерудицията на докторанта в тази сложна и динамично развиваща се област на античната керамология и умението да структурира, обезпечи илюстративно и интерпретира общи белези и тенденции чрез конкретните артефакти. Селектирните 414 образци илюстрират 22 основни форми, като някои от тях имат подформи, а сред тях, примерно при *класически кантарос с право устие* (представен с 139 примера!) са разграничени 6 варианта на базата на декоративната и пластична украса. Струва ми се, тази скрупулозна типология, с разграничените ок. 86 разновидности (ако правилно съм се ориентирал в йерархията), вероятно е близо до максимума, който може да се извлече от достъпния за докторанта материал. Обективността на предложената типологическа схема

е гарантирана с начина на документирането ѝ – всеки образец е представян по константен начин. След номера и местонамирането му е представено графично, фото или комбинирано изображение, като стремежът е да се илюстрира оптимално формата, която е посочена и в описанието със следната структура:

Описание: съдържа данни за характеристики на глината; покритие; украса; метрични данни за съда ; *Паралели:* ; *Формална и стилова принадлежност:* ; *Контекст:* ; *Съхранява се в:* ; *Публикация:* при наличие в публикациите на датировка се посочва ; *Изображение:* източник – публикация, архив, на автора ; *Дата:*

В рубриката паралели, като цяло, има стремеж за максимално изчерпателна информация от публикации на съдове от черноморската област, от Македония, Мала Азия, Егеида и континентална Гърция с приоритет Атика, Коринт и др.

Всяка форма, подформа и пр. разновидност е предхождана от подробна информация за произхода, основни центрове, развитие на разновидности, хронологически и стилова и т.н. и тн. На базата на тази обективна картина в следващите две части и заключителната глава е възможно да се изяват засвидетелстваните в Тракия (в границите на дн. България) основни форми, разновидности, тенденции, имитации, декоративни схеми, влияния, икономически, културни и социални проекции и пр., които да очертаят цялостната картина на изследвания в дисертацията феномен.

В **Част II.** (32 с.), на базата на данните от предходната част, са представени разграничените декоративни мотиви в украсата на “West Slope” керамиката, открита в Тракия, на територията на България, достъпна за изследване от докторанта. Това е сторено след екскурс върху техниката, разграничените мотиви и регионални стилове в хода на развитието на феномена “West Slope” в елинистическия свят. Очертани са етапите в развитието на откритата в България керамика - *Атически/имитационен атически стил; Ранен малоазийски стил; Късен малоазийски стил; стила на керамичната продукция на работилниците в Македония и местното производство.* Разграничените 34 мотива са илюстрирани с фото-и/или графични образи и коментирани като време на използване, технически, стилови специфики и пр., с подходящи примери от водещите центрове или съответни локални проявления.

В **Част III**, са разгледани 38 обекта, от които произхождат анализирните в тезата 414 представители на керамиката в стил Западен склон, последователно в четирите региона разграничени на територията на България - *Черноморско крайбрежие, Североизточна България, Долините на Тунджа и Марица, Родопите, Места, Струма (Източна Македония)*. Обектите са с различен характер (градски центрове, селища, некрополи, култови места, случайни находки, с и без контекст) и намиращи се в тях контексти с различно съдържание. Изявените в Част I. и II. формални, декоративни и хронологически характеристики на откритите артефакти (обозначени с индексите им) очертават проявлението на импорта, кансумацията, евентуалното имитативно производство по места в съответните региони. На тази база във втория дял на тази част са синтезирани обобщени наблюдения за *произхода и разпространението на "West Slope" керамиката в България – в Черноморието и Вътрешността на тракийските земи*.

Заклучението е по своята същност заключителна глава, която неформално отразява адекватно като обем и съдържание постигнатото в основния текст. Обобщени са наблюденията в изложението и са потърсени отговори на по-общи и специфични въпроси като *Производствени центрове, работилници, влияния, и Форми, репертоари, географско разпространение на изследваните съдове в стил „Западен склон“* от Тракия в контекста на икономическото и културно развитие на Егейския и Черноморския басейни, с органично свързаната с тях Анатолия в хода на отделните периоди и фази на елинистическата епоха, отразени в общите и регионални специфики в развитието на елинистическото керамично койне. Де факто тук са синтезирани и дефинирани приносите на дисертацията в тази нелека проблематика, посочени в автореферата.

Като цяло, следва да се посочи, че докторантът Ева Тонкова е успяла да постигне поставените цели и задачи. Дисертационният труд е написан на ясен и стегнат език, с отлично владение на професионалната терминология, което допринася за цялостното и леко възприемане на обемистото изложение. От текста и списъка на ползваната литература е видно, че тя е много добре запозната и ползва публикациите от обемистата литература по общите и специфичните проблеми на фирнисовата керамика и тази в стил "West Slope" в античния свят. В работата си колежата е проявила критичност, с коректно отношение към различните тези, като е успяла да се опази, като цяло, от свръхинтерпретации и спекулации. В цялото изследване проличава умение за анализ на

различни по характер извори, за изработване на собствени критерии и умение за синтезиране на собствено отношение към проблеми от частен и общ характер. Докторантът е постигнал задълбочено познание по специфичната проблематика на този тип керамика, явяващ се важен извор за икономическото и културното развитие на Тракия през цялата елинистическа епоха. Заслужава да се отбележи желанието да се анализират от *аутопсия* в максимална степен изследваните съдове и фрагменти. Систематизираната и интерпретирана професионално информация, особено за редки форми, и декоративни мотиви и схеми, белезите на не особено популярни локални продукции, е от особено значение за българската колегия за идентифициране и професионално въвеждане в научно обръщение на откритите артефакти.

С оглед на посоченото по-горе и на качествата на дисертацията, съдържаща приноси, както в областта на систематизирането на информацията за керамиката стил „*Западен склон*“ от Тракия и паралелите и извън нея, така и по отношение на типологията и хронологията, на наблюденията с културни и исторически проекции, считам, че съвременното публикуване на тезата на Ева Тонкова, би било актуално и полезно за изследователите на тази значима проблематика в и извън България (т.е. най-добрият вариант е билингва). Бих посочил, че структурата на работата и интерпретацията на материала са в унисон със съвременните модели на изследване и публикуване на елинистическата керамика, което ще допринесе за успешното ѝ възприемане и утвърждаване сред професионалната колегия.

Авторефератът и автосправката за приносите отразяват коректно съдържанието и основните постижения и приноси в дисертацията на Ева Тонкова. В осем позиции, всъщност, са посочени десет приноса, някои с особена тежест. Сред тях бих открил: - *извеждане на доказателства за появата на “West Slope” стила в по-ранен от традиционно възприемания досега период (последната четвърт на IV в. пр. Хр., вместо началото на III в. пр. Хр.); - убедително доказан черноморски произход на голяма част от най-ранните съдове от българските контексти; - формулиране на идеята за съществуването на единен пазар на керамични изделия в Западното и Северното Черноморие; - изведени характерните белези, разграничаващи ранното понтийско производство от атичeskото; - систематизиране на формални и стилистични критерии за наличието на местно (имитативно) производство в отделни селища на западночерноморския регион и*

във вътрешността на тракийските земи.

Докторантът е автор и съавтор на четири научни публикации, пряко свързани с темата на дисертацията, една от тях вече излязла от печат през 2021 година, с което са изпълнени и надхвърлени изискванията за получаване на образователната и научна степен „доктор”, съгласно Закона за развитието на академичния състав в Република България.

В заключение, като имам пред вид цялостните качества на дисертационния труд на **Ева Николова Тонкова**, заявявам пред уважаваното научно жури, че рецензираната работа притежава високи научни достойнства, отговаря на изискванията да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор” и ще гласувам убедено за това.

18.01.2022

проф. д-р Тотко Стоянов

